

"It's alive!"

Om upptäckten av ett fettberg i Londons kloaker

En liten julskinka blev det i Blankas familj den här julen med, trots insikten att den knappast går åt som sådan utan får frysas ner efter helgens firande för att nästa år förgylla maträtter som makaronilåda och kanske ärtsoppa. Men skinka tycks nu höra julen till. När skinkan är tillagad finns dock det avrunna skinkfettet kvar och manar till handling. Det ligger nära till hands att spola ner det flytande fettet i diskhon eller toaletten, men sedan 2016 har Finlands Kemiindustrieförening organiserat kampanjen "Skinktricket" som fokuserar på återvinning och cirkulär ekonomi. Julens skinkfett kan föras till en av 150 insamlingspunkter och omvandlas sedan till biobränsle. Intäkterna från biobränslet doneras till en förening för välgörenhet och målet julen 2017 var att 100 000 hushåll skulle delta (Löv-Aldén 2017; Neste 2017). I någon vecka stod kartongen med skinkfett på diskbänken och väntade på sitt öde. Skulle grisen få nytt liv och ny kraft som biodiesel för stadsbussen som familjen färdas med under vinterhalvåret?

Om matfettet från matlagning, både i privata hushåll och restauranger, inte slängs i soporna eller återvinns utan sköljs ner i avlop-

pet kan det skapa proppar tillsammans med nedspolade produkter. Propparna stoppar sedan upp flödet i avloppssystemen genom att korka igen ledningarna. Lokaliseras problemet i tid kan fettklumpen spolats bort med tryckspruta, men dröjer upptäckten krävs större insatser och ibland lyfts dessa så kallade fettberg upp i media som något av nyhetsvärde.

I den här artikeln analyserar vi medierapportering om ett gigantiskt fettberg, upptäckt i Londons kloaker hösten 2017, genom att

Fettberget från Whitechapel blev en global men svärfångad kändis där det lurade under Londons gator. Denna glimt av fettberget är en av de mest reproducerade i medier världen över. Foto: Thames Water.

se händelsen som ett affektivt möte med ett samtida miljöproblem. Det har föreslagits att vi idag lever i en ny geologisk tidsålder: antropocen. Denna nya epok kännetecknas av att människans verksamhet på genomgripande sätt påverkar jordens klimat och ekosystem (Sörlin 2017). Även om människor globalt påverkar miljön sker denna påverkan lokalt på specifika platser. Genom att följa fallet med Londonfettberget ser vi en möjlighet att belysa hur vår

samtid känner av och handskas med oavsiktliga konsekvenser av mänsklig aktivitet.

Upptäckten av fettberget

Den engelska ursprungsbenämningen *fatberg*, ett teleskopord bildat av *fat* och *iceberg*, var ursprungligen en skämtsam benämning bland kloakarbetare i London i början av 2000-talet. Termen fick 2015 sin plats i *Oxford English Dictionary* och används numera som officiell benämning på fenomenet (Adams 2018). Den nära kopplingen till isberg leder tankarna till klimatförändringar, där smältande isberg både är ett faktum och en mycket stark symbol för människans påverkan på klimatet.

Det specifika fettberg som bildar grunden för denna studie upptäcktes i kloakerna under Londonstadsdelen Whitechapel i september 2017. Fettklumpen figurerade i media världen över på grund av sin spektakulära storlek, som slog alla tidigare rekord. Den sades väga 150 ton och vara 250 meter lång och arbetet med att forsla bort den tog flera veckor. Artiklarna som cirkulerade går alla tillbaka på uttalanden från Thames Water, ett vattenbolag som säger sig vara Storbritanniens största leverantör av vatten och avloppstjänster (Thames Water). Det var Thames Water som hittade fettberget under en rutininspektion, och det var de som var ansvariga för att avlägsna blockeringen. I reportagen intervjuas både tjänstemän och kloakarbetare, och deras citat fortplantas på olika språk i medierrapportering världen runt – ett lokalt och vardagligt problem blir av globalt intresse.

Vi utgår från den väletablerade idén om att media inte bara återger verkligheten utan också skapar den (Wadenström 2004). Fettberget skapades i människors medvetande genom nyhetsartiklar, fotografier, filmer, grafisk framställning och rubriker, men också genom läsarkommentarer. I denna artikel analyserar vi topologiskt, genom att lyfta fram rörelse och förflyttningar, de olika språkliga och materiella sätt att ordna och tolka som upptäckten gav upphov till (jfr

Law & Mol 2002:8). Vad var det egentligen som upptäcktes i Londons kloaker? Hur framträder det upptäckta? Vi vill rikta analytiskt fokus på hur ”vi” och fettberget sätts i rörelse affektivt och genom jämförelser. Kropp och stad dras in och mobiliseras i dessa rörelser genom äckel och ”fett” i dess många skepnader.

Vår artikel följer nyhetsrapportering från upptäckten av fettberget i september 2017, via kampen mot ”monstret”, till musealiseringen

Fettbergsmonstrets mediasuccé gynnade även vattenbolaget Thames Water som fick genomslag för sin kampanj ”Bin it – don’t block it”, som vill upplysa människor om vad som inte bör spolas ner i avloppet. Foto: Thames Water.

av några bråkdelar av avfallsresterna i mars 2018. I artiklarna på webben får nyhetskonsumenterna ”lära känna” fettberget genom olika relationella praktiker, som att namnge fenomenet, att mäta och väga det, genom sätta det i relation till andra mer välbekanta fenomen, att uppleva det med sinnena, att skapa metaforer för att beskriva det och slutligen att klassificera det genom analys av dess

sammansättning för att ta reda på vad det egentligen består av och vad det kan orsaka.

Det medierade fettberget ramas in som en upptäckt genom formuleringar som: ”’Monster’ fatberg found” (Monster 2017) eller ”A grotesque and gargantuan fatberg has been discovered under the streets of London” (Morley 2017). I svenska medier beskrivs händelseförloppet också som något överraskande: ”I avloppssystemet under östra London har man upptäckt ett rekordstort fettberg som mäter hundratals meter och väger över hundra ton” (Gigantiskt 2017). Möjligheterna att göra en plötslig upptäckt i dagens utforskade värld är inte stora, men här finns den: ”Fatberg ‘as heavy as 11 double-decker buses’ found in London sewer” (Wires 2017). Fettberget påminner oss också om en närvaro under ytan. Det som har spolats ner i toaletten för att glömmas bort, kommer tillbaka. Ingenting verkligt stort eller katastrofalt har hänt ännu. Inga stora översvämningar har skapat kaos, inga sanitära katastrofer har skett och inga gator har kantats med floder av avföring, men i rapporteringen finns ett underliggande ”tänk om...”.

Detta upptäckande av det groteska klingar många gånger som en parodi på de ”traditionella” upptäckterna. Vad innebär det att som upptäcktsresande pionjär finna ett hittills aldrig skådat berg av gammalt matfett och blöjor? För Thames Water och andra liknande bolag, för politikerna som ska ansvara för stadens infrastruktur, och för de enskilda londonborna som är beroende av ett fungerande avlopp, är fettproppen ett i allra högsta grad allvarligt och hotande problem. Men hur lyfter man upp ett fettberg utan att det blir komiskt? Eller kan det komiska vara en utmärkt strategi för att skapa uppmärksamhet och mobilisera intresse kring problemet? Genom denna upptäckandets händelse skapas ett specifikt affektivt tillstånd av överraskning och brådska. Detta styr kursen för händelsen vidare i en särskild riktning. Att tala om en upptäckt sätter saker i rörelse och frågor behöver besvaras, lite som vid en brottsplats. Mediematerialet både ställer, och försöker besvara, frågor som: vad är detta; vad har orsakat det och; vem är ansvarig för det?

Kathleen Stewart har diskuterat ”vardaglig affekt” (ordinary affect) som offentliga känslor i omfattande cirkulering. Av intresse här är vart vardagliga affekter för oss, genom de intensiteter de bygger upp, samt de sätt att veta och relatera som de möjliggör och som kanske redan ingår i dem (Stewart 2012:3). Fettbergsartiklar och -bilder som en cirkulering av vardaglig affekt, till exempel på Facebook, är att möta något på samma gång konstigt och banalt. Vi känner igen tonen och framställningssätten, även om fettberget är en nyhet. Många gånger är det som taget ur *Guinness rekordbok*. Fettberget blir en hyperbol, någonting bortom denna värld och därför kanske inte så intressant i det långa loppet. Det är som annan sensationsmedia, något att förfäras över en stund. Vi kunde placera fettberget som nyhetshändelse och genre i ett mainstream-sammanhang, som för de allra flesta inte medför någon ytterligare involvering. Intensiteten ligger framförallt i konstighet och äckel. Inte desto mindre skapas ett ”vi” – vi som äcklas eller fascineras. Kanske är det ett ”we of mainstream banality” (Stewart 2012:27). Våra tankar gick också till *Discovery Channel*, tv-kanalen med dramatiska berättelser om hjältar, slag, erövringar och allt som är monsterstort och kraftfullt. Andra gånger var det filmen *Ghostbusters* (1984) som tycktes utspela sig inför våra ögon, när hjältarna i den här historien som klokarbetare gett sig ut för att bekämpa något som, likt spöken, inte borde ha återvänt.

Fettberget i London liknar andra miljöproblem och andra upptäckter i antropocen, som plastöarna i världshaven och andra skräpansamlingar. Gemensamt för dessa, utöver storleken, är att de är resultatet av mänsklig aktivitet. Sådana företeelser har också kallats antropocena objekt, vilka utmärks av sin hybridkaraktär (Þórsson 2018). De är svåra att kategorisera vare sig som natur eller kultur. Avfall utgör en väsentlig del av människans påverkan i antropocen bland annat genom uppkomsten av dylika nya och svårbestämbara objekt (Hird 2012).

Den välkända staden och det främmande

Genom olika jämförelser inlemmas fettberget i någonting väsentligt londonskt. För att försöka skapa en förståelse för fettbergets osannolika proportioner används i media ett flertal mycket specifika, och för London välkända, landmärken som storleksjämförelse. Vi får veta att fettberget är ”längre än Tower bridge” (t.ex. Adams 2017), ibland till och med hur mycket längre (sex meter) (O’Shea 2017). Det är också längre än två Wembley-fotbollsarenor och väger lika mycket som elva av de berömda röda våningsbussarna som återanvänds som jämförelsematerial i artikel efter artikel. Dessa lokala exempel gör fettberget hanterligt och begripligt samtidigt som det förs närmare läsaren. Jämförelser med bussar och broar lyfter upp detta infrastrukturella problem till en plats mitt ibland oss, men samma jämförelser bidrar också till formandet av något ytterst bisarrt, ett fettberg som i tidningsillustrationer tar över och ockuperar en av Londons mest berömda broar. Andra gånger exotiseras fenomenet och placeras någonstans ”långt borta från oss” rent geografiskt, genom liknelser med traditionellt stora djur som blåvalar eller elefanter (t.ex. Monster 2017; Taylor 2017).

Det uppstår en sorts tävlingsretorik där fettberget blir något positivt genom att vara det största av dem alla, det mest spektakulära som någonsin skådats: ”Biggest ever’ fatberg weighing whopping 130 tonnes” (Moore-Bridger 2017). Att London har ett fettberg av denna storlek markerar också att staden är en metropol – här finns tillräckligt många människor och tillräckliga strukturer för att skapa ett rekordstort miljöproblem. Med civilisationen, urbaniseringen och globaliseringen kommer också baksidor, och en anrik miljonstad som London kan till och med skryta med de värsta följderna. Fettberget attraherar och väcker känslor av nyfikenhet och beundran. Det är spännande, underligt – en ny upptäckt, någonting extraordinärt: ”It’s grand, magnificent, fascinating and disgusting” (Sparkes 2018). Kanske likt staden själv.

Retoriken känns igen från beskrivningen av andra miljöproblem under antropocen. De framställs som upptäckter, som något konstigt, med superlativ, med siffror och jämförelser med fotbollsplaner

och länder för att illustrera skala, och som rekord (gång på gång). Enligt Lauren Berlant (2011:10) lever vi i en tid av ”crisis-ordinariness”. Begreppet sätter fokus på hur traumatiska händelser, som tvingar människor att anpassa sig till en pågående förändring, kan förstås genom att se hur affektiv verkan formas och blir medierad, och hur kriser som process bäddas in i det ordinära.

Ännu mer specifikt lokalt förankrande blir benämningen ”the Whitechapel fatberg”, vanlig framförallt i det engelska materialet, som också skiljer det från ”the Kingston fatberg” – fettberget från 2013 som innehade det tidigare brittiska storleksrekordet. Stadsdelen Whitechapel präglas av multikulturalism och arbetarklassinvånare. Den har en lång historia av immigranter, vilka, framförallt genom kommentarssektionerna, blir en del av fettberget, när det etniska ursprunget blir ett sätt att (bort)förklara matfettet som spolats ner. Genom främlingsfientliga inlägg placeras fettberget bortom skribenterna själva. Det är inte de själva som är orsaken till den störande proppen i avloppet, det är någon annan, någon främmande. Detta motiv är ännu tydligare i äldre artiklar om ett motsvarande fettproblem under stadsdelen Chinatown. Fettberget skrivs bort från de egna vanorna och rutinerna.

Fettberget blir en del av London, men på en plats som vanliga människor inte har tillträde till. Berget finns under gatorna, ”lurking under our feet” (Kirby 2018), där allmänheten inte kan se eller känna det. Man hittar det i en historisk miljö – det 150 år gamla avloppssystemet, som upprepade gånger hänvisas till i artiklarna: ”The solid mass of congealed fat, wet wipes, nappies, oil and condoms formed in the Victorian-era tunnel” (Monster 2017). Det är som om vi har funnit vägen till en annan tidsålder, en plats där tiden har stått still. Associationerna går till den populära genren steampunk, en undergenre av science fiction eller science fantasy, som karakteriseras av lån från 1800-talets teknologi och estetik. Eller kanske till en plats som inte har hängt med i svängarna och hunnit ikapp den (post)moderna livsstilen – 1800-talets kloaktunnlar klarar inte av att handskas med 2000-talets vardagshandlingar. Genom de olika jämförelserna med det Londonspecifika

lyfts fettberget upp ur kloakerna, upp ovanför ytan (både bildligt och bokstavligt) och sätts i rörelse.

Avfall, attraktion och repellering

De olika jämförelserna som hjälper oss att ”lära känna” fettberget överlappar och växer in i varandra. Fettberget sätter sig själv och oss i rörelse i affektivt laddade möten (jfr Stewart 2007:15). Ett sätt att bli bekant med och förstå fettberget är genom att uppleva det med sina sinnen. Våra sinnesförnimmelser är kulturellt bundna (jfr Stattin 1996) och för att kunna uppleva det nya måste vi sätta det i relation till det bekanta – vad känns det här som, vad luktar det som?

Mötet med fettberget är fyllt av stank, avsky och äckel, när använda hygienprodukter inte längre är bortom vårt ansvar (out of sight out of mind) utan kommer tillbaka för att hemsöka oss (jfr Hawkins 2002). Den typ av avfall som göms i kloakerna är också vad Lynn Åkesson kallar orent, till skillnad från rent, där det rena avfallet kan bestå av bortkastade saker som kan återanvändas och få ny betydelse och ny estetik i en annan kontext. Det orena avfallet, det som ruttnar, stinker eller rent av är farligt, framkallar äckel och får absolut inte beröras (Åkesson 2006). Lukten från fettberget beskrivs som ”rotting meat mixed with the odour of a smelly toilet”. Ordet ”disgusting” upprepas ständigt i medierapporteringen och anger med vilken attityd vi ska förhålla oss till fettberget, som ett slags affektivt grundackord. Det vore ett normbrott att inte visa äckel. Att benämna något som äckligt är performativt – det genererar det objekt som benämns och dess effekter (Ahmed 2004:93). Det äckliga, eller abjekta, som Julia Kristeva kallar det, representerar på samma gång reaktionerna på, och hotet om, att gränser mellan subjekt och objekt, själv och andra, ska bryta samman. Enligt Kristeva (1982:4) är det abjekta inte ett specifikt innehåll, utan har att göra med det som stör identiteter och ordningar och inte respekterar regler och gränser. Äckel är också ambivalent genom att både innebära attrak-

tion och repellering, vilket har att göra med att äckel är beroende av kontakt. På det viset skapas rörelse i och kring det som betraktas som äckligt (Ahmed 2004:85). Kristeva (1982:17) menar att vi dras till det abjekta, men inte på grund av begär, utan för att vi söker katarsis, rening.

När fettberget lyfts upp i ljuset genom bilder, filmer och skriftliga skildringar finns också vårt högst personliga avfall plötsligt framlagt för allmän beskådan. Enligt Gay Hawkins (2002) är till och med misstanken om avföring som uppträder på offentlig plats inte bara något som stör ordningen och påkallar uppmärksamhet till vårt mest privata, utan det hotar också vår tilltro till infrastrukturen. Vi är övertygade om att systemen för bortförandet av avfall effektivt ska skydda oss från kunskapen om var skiten slutligen tar vägen och hålla den dold för oss.

Det är intressant att notera att när innehållet i kloakerna och substanserna i fettberget beskrivs, är det mest självklara, nämligen den mänskliga avföringen, oftast frånvarande. Rapporterna saknar helt ord som "feces/faeces" eller "shit", men i läsarkommentarer förekommer både "shit" och "poo". I den svenska rapporteringen förekommer ordet skit, men hänvisar då till mycket annat än mänsklig avföring: "Där nere i underjorden har den feta sörjan blandats med kondomer, bomullspinnar[sic], nappar, trasor, strumpbyxor och all annan skit som folk mot bättre vetande spolar ner i avloppen" (Kampen 2017).

Avföringen möter vi istället genom ombud i ord som badrum eller toalett, och i beskrivningen av ickenedbrytbara produkter som hjälper till med att förena fett till en klump. Återkommande är använda blöjor, intimservetter, våtservetter och engångstvättlappar för barn, alla underförstått möjligen nedsölade med avföring. Överhuvudtaget tycks våtservetter vara ett stort problem i Storbritannien eftersom många sorter marknadsförs som "flushable" eller "biodegradable". De går att spola ner, men orsakar stockningar eftersom de inte bryts ner tillräckligt snabbt i avloppen, till skillnad från toalettpapper. Våtservetter av olika slag, både intimservetter och sådana som används i rengöring av annat än mänskliga kroppar, är

en växande global marknad och konkurrensen mellan olika producenter påstås vara extremt hög (Technavio 2017). Anspelningar på alla sorters engångsservetter som spolas ner för också tankarna till en viss dekadens eller överflödigt lyx: ”vast mass of cooking gloop stuck together with cast-offs of people too fancy to use regular toilet paper” (O’Sullivan 2017). Detta är ett problem skapat av människor som inte nöjer sig med strävt toalettpapper eller orkar tvätta och återanvända tvättlappar i tyg för sina småbarn.

Den skit som inte nämns vid namn finns också inbäddad i beskrivningar av lukten, eller stanken från fettberg och kloaker. Redan uttrycket ”lukta kloak” kan ses som en omskrivning för närvaron av avföring. Eller när fettbergets beskrivs i termerna: ”It smelt like a blocked toilet” (Craw 2018). Andra luktbeskrivande ord i texterna är putrid (rutten), rancid (härsken), pungent (skarp) och revolting (upprörande). Under ytan finns det vi inte talar om – kloakerna, men under ytan på det som döljs under ytan finns det allra mest förbjudna, det vi allra minst vill tala om eller ens medge att det existerar – i fettberget döljer sig vår egen avföring.

Ytterligare två produkter återkommer för att beskriva fettbergets komposition. Tillsammans med fettet, som alltid finns med i en eller annan form, våtservetterna eller blöjorna (ibland både och) förekommer också kondomer och tamponger. Ibland tillsammans, ibland var för sig. Dessa två produkter för, liksom den outtalade avföringen, fettberget närmare oss genom sina kopplingar till det privata och intima. Menstruation är fortfarande någonting som man sällan talar om, och som upplevs som alltför privat och hemligt för att markera utåt (t.ex. Johnston-Robledo & Stubbs 2013). Kondomerna signalerar sexuell aktivitet och intima handlingar som inte är för utomstående. Kloakarbetarna vid Anglian Water kallade fenomenet för ”johnnyberg”, innan begreppet fatberg hade blivit den etablerade benämningen (Adams 2018). De slogs av den rikliga förekomsten av just kondomer (johnnie/y på brittisk slang). Inte ens våra sexuella vanor eller våra kön lämnas ifred när fettberget dras upp till ytan.

Avfall är en komplex kategori menar Åkesson (2008) och vad som definieras som avfall är beroende av kontext och praktik. Fettet som proppen i kloakerna består av är inte avfall i sig utan blir det i kontexten. När fettberget ska klassificeras i artiklar och andra beskrivningar är det oftast i form av en lista med ingredienser. Mol och Law (2002) menar att en lista är ett öppet klassifikationssystem som ändras efter behov – det finns inga tydliga avgränsningar för vad som hör till. Listan har inget slut och kan varieras i det oändliga, likt ett monsters gap som sväljer allt. Fettberget blir en levande klump som inte går att slutgiltigt definiera, istället lägger man till eller drar ifrån listan på beståndsdelar beroende på vilket budskap man vill få fram och vilken stämning man vill uppnå. Allvar, ironi eller ren underhållning skapas genom bland annat dessa processer. En enda sak finns med på alla listor, och det är fett i någon form, men som vi visar nedan kan även fettet beskrivas på olika sätt och leda våra associationer i olika riktningar. Föremål som kondomer eller använda blöjor framhäver i sin tur olika praktiker och problem. Ett fettberg kan likaväl bestå av fett och våtservetter som "grease and oil poured down sink drains, attract[ing] debris ranging in size from candy wrappers to planks of wood" (Debczak 2018). Fettet som hålls ner i avloppet stelnar och drar med sig alla de ting som medvetet eller av misstag spolas ner i underjorden för att försvinna. I form av ett fettberg blir de istället framhävda och upplyfta i ljuset till granskning.

Beståndsdelarna i fettberget utmanar oss också genom sitt ursprung, här möts två av människans mest basala funktioner – att inta föda och göra sig av med avfall. Matrester och matfett, från måltider och matlagning, samlas och förenas med avföring och mänskliga restprodukter. Det påminner om Mary Douglas (1966) klassiska tankar om att kaos hotar när saker blir hemlösa eller befinner sig på fel plats. Vad som är rätt plats är kulturellt betingat och varierar med tid, rum och sociala tillhörigheter. Köket och badrummet, som symboliskt på många sätt ligger längst bort från varandra av hemmets rum, förenas i avloppsroren. På ett plan är vi medvetna om att gråvattnet från köket och svartvattnet från badrummet flyter samman någonstans i huset, men denna obehagliga händelse lig-

ger utanför vårt ansvarsområde och vår kontroll. Man kunde också säga att jämförelserna som görs i upptäckandet och beskrivandet av fettberget skapar relationer. Dessa relationer för samman flöden av materialitet och affekt och ger mening till fettberget.

Fettbergets förmåga att stöta bort och vara motbjudande kan inte bestridas. Men samtidigt som fenomenet repellerar binder det också ihop, på samma sätt som kloakerna enligt Åkesson (2005) binder ihop människor med varandra, genom att kroppsliga avsöndringar och skulor samlas i en gemensam färd mot reningsverket. Avlopp är bokstavligen en sammankoppling mellan det privata och det offentliga. Liksom vatten och elektricitet knyter de samman människor med staten utan en känsla av direkt inblandning (Hawkins 2002).

Det monstruösa fettberget

En av de allra vanligaste jämförelserna i vårt material är att framställa fettberget som ett monster eller en best, som behöver gripas an och hanteras för att ordningen ska återställas. Vi lever i en värld av monster – de finns överallt runt oss, i populärkulturen, på lek-sakshyllan och i nyheterna skrev Jeffrey Jerome Cohen (1996a) i slutet av förra seklet och mycket tyder på att det är så än idag. Monstren ”bebor perifera platser i alla kulturella traditioner” [vår översättning] skriver David White (1991:1), och i mediematerialet lurar monstret utom vår åsyn under våra fötter.

An underground demon is plaguing London. Silently and stealthily, it grows terrifyingly in size and slithers through the sewers below our feet like a globby basilisk, waiting until the day it can rise above ground and take over the city. (Hurst 2017)

En annan populär monstruös benämning på fettformationen är ”blob”, vilket för tankarna till något oformligt och otydligt i kon-turerna. *The Blob* är också en science fiction-film från 1958 om en utomjordisk amöbaliknande varelse som kraschar på jorden med

en meteorit. Filmens blobb slukar och löser upp människor samtidigt som den växer sig större och blir alltmer aggressiv. I nyinspelningen av filmen från 1988 tar den utomjordiska blobben dessutom sin tillflykt i kloakerna. Att kloakerna befolkas av olika okända och monstruösa varelser är ett motiv bekant från moderna folksägner (Brunvand 1981:90–98; Klintberg 1988:49–56), men föreställningen finns belagd så långt tillbaka som antiken (Asplund Ingemark & Ingemark 2004:116–119).

Monster kännetecknas av sin enorma och formlösa massa och förmåga att sluka sina fiender och allt som kommer i deras väg. När fettberget framställs som ett monster balanserar skildringen hela tiden på kanten till det komiska. Bild: Affinity for Business.

Monster i folklore (och populärkultur) har åtminstone två saker gemensamt menar David D. Gilmore (2009). Det ena är den enorma storleken och den andra är deras förmåga att svälja sina fiender eller människor i allmänhet. Likt dessa traditionella monster hotar fettblobben att expandera och svälja platserna och människorna ovan jord. Detta fettbergsmonster sväljer allt som människor slänger ner i avloppet, men i samma process som det äter vårt bortkastade

skräp växer det i massa och blir större och mer skrämmande hela tiden. Med storleken växer också äcklet, ju fler använda våtservetter, kondomer, blöjor och avföring det slukar.

Monster trotsar också all klassifikation. Ett monster är varken människa eller djur, utan fyller utrymmet dem emellan. Monstret är en störande hybridisering med förmåga att motstå kategorisering genom sin osammanhängande kropp (Cohen 1996b). Men vårt sinne behöver monster, hävdar Gilmore (2009:1) – de förkroppsligar allt som är farligt och hemskt i människors föreställningar. Men fettberget är på samma gång både bekant och främmande, eller möjligen underligt bekant, den typ av kusliga företeelse som på engelska kallas ”uncanny”. Vi ser oss själva i monstret lika mycket som vi ser ”det andra”. Gränsen mellan människa och monster är aldrig fixerad – det finns i slutändan ingen klar uppdelning mellan civilisationen och bestialiteten, menar Gilmore (2009:191), och Shildrick (1996) går så långt som att säga att monstren inte så mycket hotar att gå över gränsen mellan det mänskliga och det monstruösa, som att rentav upplösa den.

Kloakhjältar

När monstret har upptäckts och förklarats vara ett monster, ”[i]t’s a total monster” (Taylor 2017), måste det sedan bekämpas, på samma sätt som monstren i folkloren måste förintas för att balansen ska återställas i världen. I de klassiska monsterberättelserna dyker monstret mystiskt upp ur skuggorna i en lugn intet ont anande värld, där människor till att börja med vägrar tro på dess existens, bortförklarar det eller rent av ignorerar det. Småningom börjar förödelsen, och medvetenheten om hotet vaknar, med påföljden att omgivningen slutligen reagerar, förenar sig och samlar sina krafter under en gemensam hjälte som konfronterar besten (Gilmore 2009:13). I *Aftonbladet* talas om ”Kampen mot fettproppen” (Kampen 2017). Det är kloakarbetarna som upptäcker att monstret finns där i kloakerna, och det är de som informerar oss om dess farlighet:

”It’s very lucky we caught this one,” säger en talesman för Thames Water (Taylor 2017).

Hjältarna i berättelsen om fettmonstret är ”the flushers” (spolarna), som kloakarbetarna kallas i London. Genom att modigt stiga ner i underjorden för att dräpa monstret får de vår uppmärksamhet och tacksamhet.

The heroic flushers worked in teams for 30-minute shifts before they had to come up for rest and send another platoon down into the gloom. Generators pumped fresh air so they didn’t inhale the fatberg’s poisonous stench. (Harding 2018)

Likt hjälten i monsterberättelser runt om i världen ger de sig ut för att i det här fallet rädda hela samhället och rensa fältet från monster för att skydda mänskligheten (jfr Campbell 1968:15, 337–38). ”[T]hey are our worst enemy” säger kloakarbetarna om fettbergen i intervjuer (Johnston 2017).

Fettberget (monstret) sprider kaos i staden, inte bara genom att täppa till kloakerna, utan också för att kloakernas innehåll kan tvingas ta nya rutter, upp ur jorden och ut i dagsljuset. Det händer också att man måste stänga av vägar och parkeringsplatser (Osborne 2017). Monstret (fettberget) ska besegras av hjälten (kloakarbetaren) för att normaltillstånd ska råda igen – inga avlopp översvämmas, avföringen stannar under jorden och kommer inte upp till ytan och gör oss medvetna om vår egen äcklighet. Men likt monstren i folkloren är fettberget inte försvunnet för evigt. Kampen mot monster är en evig cykel av drabbning, seger (förhoppningsvis) och drabbning igen när monstret återuppstår (jfr Gilmore 2009:13).

Trots att kloakarbetarna framställs som hårt arbetande hjältar, ”working non-stop to break up the fatberg” (Hurst 2017), balanseerar de i rapporteringen hela tiden på gränsen till att bli löjliga anti-hjältar. Klädda i skyddsoveraller slåss de med spadar och skyfflar mot ett av människor skapat berg av gammal matolja och använda blöjor, inte olikt spökbekämparna som slåss mot ektoplasman i Ghostbusters-filmerna (1984; 1989; 2016): ”the story of how sewer

Arbetet i kloakerna är tungt och hälsovådligt, men skildringarna lyfter upp både hjältemodiga insatser och det dråpliga i att slåss mot fettblobbar i underjorden. Foto: Thames Water.

workers tackled a massive blob of waste – using jet hoses, pickaxes, spades and shovels” (Adam 2018). Också kloakarbetarna själva gör ironiska populärkulturella referenser, bland annat till samma filmer. Thames Water delar en bild på överallklädda kloakarbetare med texten ”Who you gonna call? Our #fatberg busters”¹, och en som var med om arbetet skriver om sin upplevelse att: ”Nailing this fatberg was like battling a giant Harry Potter movie creature beneath the streets of London” (Whitechapel 2017).

Besegradet av fettberget består i att oskadliggöra det och förminska det. Detta görs genom att hacka sönder det i småbitar och lyfta upp det ur avloppen och ut i dagsljuset: ”The final battle against the beast: breaking it down” (Fatberg lurks 2017). Fettberget är

inte längre mjukt, som det ursprungliga matfettet, utan en saponifieringsprocess involverande kalk från kloakernas väggar har, på samma sätt som man framställer tvål ur fett, skapat en cementliknande massa som måste bearbetas för hand och med maskiner. Det går inte att spola bort det eller suga upp det.

När monstret är avväpnat och oskadliggjort kan det få en ny chans att göra gott i världen genom att återvinnas som biodiesel. Det finns flera anläggningar som tar tillvara både städernas fettberg och fettavfall från restauranger och skapar ny energi. Storbritanniens största bussbolag introducerade år 2007 de första biodieseldrivna bussarna i landet och gav resenärerna rabatt på resor mot att de lämnade in sin använda matolja (Coates 2017). Det frånstötande avfallet transformeras till någonting värdefullt och viktigt: "It may be a monster, but the Whitechapel fatberg deserves a second chance. [We are going] to transform what was once an evil, gut-wrenching, rancid blob into pure green fuel" (Mann 2017).

Än en gång träder de röda Londonbussarna fram när det rapporteras precis hur långt detta fettberg räcker i form av återvunnet bränsle: "Converted into roughly 10,000 liters of biodiesel [...] the fatberg would help to create enough energy to power 350 of London's iconic double decker Routemaster buses for one day" (Frangoul 2017). Bussen som ett kollektivt och därför miljövänligt transportmedel, som för människor till och från arbetet, blir beviset för att transformeringen från avfall till nytta blir total. Istället för att smyga omkring under våra fötter och sprida kaos botgör fettmonstret sitt tidigare destruktiva liv genom att driva bussar uppe på Londons gator.

Fett, kropp, moral

I de grafiska och skriftliga framställningarna möts vi av något som dryer av fett, men det mjuka matfett som fettberget huvudsakligen består av har stelnat och koagulerat till något oaptitligt, långt ifrån det kulinariska. Fett är "a phenomenon that conjures images of re-

pulsion, disgust, and anxiety for some, but associations of comfort, delight, and beauty for others”, säger Don Kulick och Anne Meneley (2005). Mark Graham föreslår att västvärldens människor har ”lipoliteracy” (bildat av literacy), som handlar om hur vi läser fett och fetma. Fett, eller avsaknaden av fett, förmedlar ett kulturellt budskap där vi får veta något bra eller dåligt om mat, kroppar och människor (Graham 2005). Fett är också förknippat med sjukdom, hjärtattack och igentäppta artärer – vanliga dödsorsaker i det samtida västerländska samhället. Inbakade i dessa hot finns också fettets moraliska dimensioner, där ätandet av fett kan vara en ibland tillåten njutning eller en alltid förbjuden last. I en värld besatt av fett och fetma, signalerar det feta, enligt Kulick och Meneley (2005), inte bara människors hälsa utan också deras moraliska karaktär.

I berättelsen om fettberget skapar metaforerna som framställer staden som en kropp och avloppssystemet som blodådror en intrikat relation där det under ytan lurar faror med förödande konsekvenser. Ansamlingar av fett inte bara stör flödet tillfälligt utan kan i slutändan leda till totalt kaos, eller död: ”Like an artery stuffed with plaque can lead to a heart attack, the tons and tons of fat clogging up London’s sewers were slowly choking the city” (Schultz 2013).

Ansvaret för detta tillstånd, om det så är de igentäppta artärerna hos en människa, eller stadens stockade avloppstunnlar, ligger hos ingen annan än dig själv. Fetma är, enligt Fredrik Nilsson (2007), kanske den tydligaste kulturella signalen att du som individ inte har tagit ansvar för din kropp och hälsa. De överviktiga betraktas som antitesen till det normala och moraliska. På samma sätt är det individen som bär skulden till förloppet i avloppet, genom sina matvanor och sin livsstil. I dessa igentäppta artärer där flödet har stannats upp och avbrutits finns det ett trängande behov av att få bort stockningen för att sätta igång det naturliga flödet igen. Denna metafor pekar också på en långsam, men oundviklig, död. Ingenting händer plötsligt, ingenting avbryter vardagen, men förändringen kryper på oss långsamt och när vi märker vad som händer är det kanske försent. Hotet kommer dels plötsligt nerifrån

underjorden som en överraskning, dels långsamt smygande inifrån när en fettpropp sakta byggs upp.

Fettberget är inte enbart något som har växt fram eller uppstått i kloakerna, det är också skapat av människor som ett resultat av mänskliga handlingar. Men det är skapat utan bestämt syfte och utanför all kontroll. Denna dubbelhet tycks rubba ordningar. Ett fettberg som utvecklas av egen kraft i kloakerna skulle vara en hittills okänd livsform, men som skapelse är det en *vanskapelse*. Återigen kan man göra kopplingar till det ”uncanny” – fettberget är omöjligt att klassificera. Det är varken djur eller människa, varken från växtriket eller djurriket, varken levande eller dött och ibland ifrågasätts också dess jordiska tillhörighet.

[I]t has become one of those uncanny objects where it is not immediately apparent whether it is animal, vegetable or mineral. Somewhere between compost and coral and bin juice. (Adams 2018)

Paradoxalt nog är fett något som både djur och människor har gemensamt. När bitar av fettberget undersöktes genom masspektrometri visade sig sammansättningen vara två tredjedelar fett och 20 procent aska och grus. Fettet i sin tur bestod till hälften av den organiska fettsyran palmitinsyra – ett av de vanligaste mättade fetterna i växter och människor, som finns i bland annat palmolja, mejeriprodukter och kött. Fettet som berget består av borde också rimligtvis delvis härstamma från människor – när vi tvättar oss försvinner också det ytligaste fettlagret, och även avföring innehåller fett. Vi är en del av fettberget. Men fettet har här transformerats till något som mer liknar ett mineral, något icke levande.

Typen av fett som denna avloppspropp är uppbyggd av ger också resonans i vårt möte med fettberget. En av orsakerna till att det uppstår starka känslor av äckel och avsky handlar förmodligen om den starka kopplingen till mat som görs genom terminologi och jämförelser. I de engelska artiklarna varierar fettbenämningarna och många gånger ryms både fett och olja med i listan på ingredienser.

Ännu mer matanknutet blir det när fettets preciseras som cooking oil, cooking fat eller cooking grease. Till och med ister (lard) får sin plats, i ordlekar som ”Lard have mercy!” (Telegraph Reporters 2017). När delar av fettberget lyfts upp ur kloakerna beskrivs de som ”an object that spent its entire life marinating in sewer juices” (Hester 2018) och kopplingen till matberedning går inte att undvika. Vid ett annat tillfälle beskrivs konsistensen som ”parmesan blandat med månsten” (Debczak 2018).

I nyhetsrapportering, och framförallt i läsarkommentarer, när föreställningen om att detta fett ingår i något slags kretslopp där det börjar som mat och går via kloakerna tillbaka till våra tallrikar igen. *Expressen* puffar för en artikel om det brittiska fettberget genom att bland annat framhålla: ”Så hamnar fettets *tillbaka* i din mat” [emfas i original] (Kampen 2017). Det fett som hänсыftas är framförallt sådant som används inom snabbmatsindustrin, vilken också lyfts fram som en av orsakerna till just detta fettberg: ”The vast majority of London restaurants and takeaways are responsible for feeding the fatberg” (Johnston 2017), där (frityr)fettet ibland återanvänds så många gånger att det blir otjänligt som föda, eller i värsta fall återanvänds ur fettavskiljare eller avloppssystem. Denna återanvändning finns dokumenterad i Kina men på läsarkommentarer låter det som om folk föreställer sig att det händer också i Whitechapel.

Den dåliga maten och det dåliga matfettet syns också i beskrivningar som ”evil, gut-wrenching, rancid blob” (Mann 2017) – det är häsket fett, inte tjänligt som människoföda, det rör sig om. Eller så ligger fokus på vårt frossande när till exempel julmaten förs fram som en orsak till fenomenet: ”Christmas dinner fatbergs raise flood risk, say water companies” och ”prevent post-Christmas buildup of congealed fat in sewers” (Press Association 2016). Vår komplicerade och intrikata relation till fett (jfr Willson 2005), blir synligt i det metaforiska jämförandet. Ätande är något som ska göras på rätt sätt, enligt kulturella regler och normer, och då gäller det att konsumera rätt sorts fett och undvika överkonsumtion av mat och brist på självkontroll (jfr Meneley 2005; Gross 2005). Det blir en

svår balansgång där idealet i konsumtionssamhället är att mat ska vara en njutning, men gränsen till frosseri är hårfin (jfr Sandberg 2004:181–184).

Musealisering, konservering och kalkylerade risker

I oktober 2017 avlägsnades två bitar av fettberget för att tillföras de museala samlingarna hos Museum of London. En bit fettberg sägs ha stått på museets önskelista redan länge och utställningen där delar av fettberget ställs fram ska visa hur detta är en väsentlig del av Londons historia (Adam 2018). Fettberget ska också främja reflektioner över livet vi lever här och nu hos besökarna.

”Monstret i Whitechapel” – det 250 meter långa fettberget i Londons kloaksystem som fick global uppmärksamhet förra året – spolas inte bort helt och hållet. Till helgen öppnar en *flott* utställning på stadsmuseet Museum of London, rapporterar The Observer. (TT 2018) [vår emfas]

Först funderade museets konservatorer på att frysa ner eller frys-torka bitarna, på samma sätt som andra arkeologiska fynd av organiskt material som hittas i våta miljöer, eller kanske konservera det i formaldehyd likt Damien Hirsts konserverade kor i konstverket ”Mother and Child (Divided)”. Den slutliga lösningen, bland annat på grund av att man var rädd att fettberget skulle kontaminera utrustningen, blev dock att lufttorka bitarna under flera veckor. Fokus låg på att bevara fettberget så likt det ursprungliga som möjligt, utan att utsätta vare sig museibesökare eller andra föremål för möjliga risker:

We didn't know how the fatberg samples would respond – whether they would crumble or fall to bits. It was a bit of a calculated risk. We didn't have a map for where we were going with this. We just slowly air-dried it out over two-and-a-half months,

and found that it retained its shape, it retained its integrity.
(Adams 2018)

Dessa någorlunda torra bitar – det enda som finns kvar av det ursprungliga fettberget, ställdes i februari 2018 ut som en del av utställningen ”Fatberg” som ingår i temat ”City Now City Future”². Nu beskrivs fettberget många gånger inte längre som något härstammande från människorna, något skapat av mänskligt avfall, utan snarare som något främmande, något utomjordiskt. Det levande monstret har dött och blivit en klump som snarare verkar ha sitt ursprung på månen eller i yttre rymden: ”Look like clumps of moonscape or a small asteroid” (Adam 2018).

Fettberget är dött – leve fettberget! Foto: Museum of London.

Det har också förlorat sin förmåga till rörelse och enligt rapporteringen ”lugnat ner sig”. Det tidigare så hotande fettberget saknar nu aktivitet, rörelse och känsla av liv. Samtidigt påpekas det i andra återgivningarna att det fortfarande händer saker med fettberget i utställningen – där kläcks flugor och fettbergsklimpen ”svettas” när ytterligare fukt dunstar. På Twitter kommenterar en museibesökare vid sin bild av kondens på insidan av montern: ”Working at @MuseumofLondon today so I swung by the #fatberg and look! IT’S BREATHING”. Det komiska eller vardagliga ligger aldrig långt borta. I den ena av klumparna sticker det ur den grå oaptitliga massan fram en liten bit av något färggrant lila och orange. Fettberget består inte bara av fett och hygienprodukter utan här syns ett godispapper! Godispappret väcker både journalisternas och besökarnas nyfikenhet och det blir en sport att ta reda på vilken typ av godis som fettberget har ätit. En besökare twittrar: ”#Fatberg was a hit with the kids. Especially trying to work out what chocolate bar wrapper was entombed. #doubledecker @MuseumofLondon”. Godispappret ger än en gång skjuts åt fettbergets starka busskopping, när de flesta verkar vara överens om att det kommer från den klassiska chokladstången ”Double Decker” som har tillverkats och sålts sedan 1976.

På museets hemsidor tar berättelsen om fettberget en ny vändning. Det rekordstora fettberget har reducerats till bara två små stenar, men det har samtidigt blivit mer farligt, mer hotande. Fettberget röntgas och placeras i en låda så att ingen av misstag berör det eller känner alla dess lukter. Till skillnad från traditionella museivitriner som ska skydda föremålen från publikens oförsiktighet menar man att det här är publiken som ska skyddas från detta farliga föremål (Hester 2018). Det avgränsas kraftigt och det mesta av äktheten har försvunnit, men trots detta tillåts publiken inte känna dess odör, eller museiarbetarna att röra det utan skyddsutrustning (Sparkes 2018).

Fettberget som monster fungerar olika beroende på kontext och situation, vilka relationer det blir del av och vilka ordningar det hotar. I kloakerna utlöses det monstruösa ur den groteska storle-

ken, men också ur absurditeten i matfett som koagulerar till en cementliknande massa, likt en bergart, även om delar av fettberget faktiskt hör hemma i avloppet. När fettberget blir ett museiföremål och ställs ut på Museum of London förändras det monstruösa genom de nya praktiker som museet utför, där lukt och kontakt – en väsentlig del av det äckliga (se Ahmed 2004) – blir en risk som måste kontrolleras på samma gång som farlighet accentueras.

Det metamorfa fettberget

När slaget i kloakerna är över återstår av fettberget en asteroidliknande entitet på Museum of London. Fettberget är inte längre jättelikt, utan ”mindre än en limpa”, som *New Yorkers* reporter uttrycker det (Knight 2018). Det har återgått till något som storleksmässigt igen mer hör hemma bland människor och inomhus. Samtidigt är det ett objekt med en viss förtätning och styrka, men inte längre i lukt. En del utställningsbesökare uttrycker lätt besvikelse: ”You can’t smell it, which a lot of people are disappointed about, actually. People were almost willing it to be a bit more disgusting than it is” (Hester 2018).

Museets syfte med utställningen är att mana till reflektioner kring hur vi lever idag. Men vad ser vi här och vad blir vi medvetna om? Det utställda fettberget, liksom hela fenomenet, är mångtydigt. Frågan är inte bara vad fettberget blir utan också vad vi blir. Vilka relationer är vi villiga att ingå med det? Den ofta upprepade jämförelsen med bussar, kan få oss att undra vart fettberget för oss. Är fettberget ett kulturarv? Ett konstverk? En absurd underhållning? En attraktion i upplevelseindustrin? Ett farligt problemavfall? En varning – och i så fall för vad? Det musealiserade fettberget framstår som en blandning av sådana dimensioner.

The Guardians reporter konstaterar i en exposé över fettberget att: ”It is hard not to think of it as a tangible symbol of the way we live now, the ultimate product of our disposable, out of sight, out of mind culture” (Adams 2018). Fettberget lyckas, som vi försökt visa

i det här bidraget, alstra en mängd metaforer som sammanför och sätter i rörelse kropp och stad, attraktion och repulsion, det vardagliga och det sensationella. Som symbol för vårt sätt att leva är fettberget amorft och metamorft: det skiftar form beroende på vad det kommer i kontakt med och ställs i relation till.

Fettberget kan tas upp som ett moraliskt imperativ och skräck-exempel, inte bara i förhållande till att spola ner sådant som inte borde spolas ner, utan i förhållande till att sköta om sin kropp och hälsa. De här två moraliska dimensionerna, miljöansvar och kroppsansvar, sammanförs i fettberget. Det blir tydligt inte minst i hur fenomenet fortplantas i populärkulturen. I januari 2018 kunde man på en gata i London mötas av ett fettberg gjort av ”äkta ister”, ”the height of a London bus”. Bakom verket låg ett företag inom hälsobranschen som hoppades kunna chocka åskådare till eftertanke och få dem att begrunda julhelgens ”överätande” och de påföljande farorna med fetma, diabetes och högt blodtryck (ITV report 2018).

Sätten som fenomenet fettberg framträder på, påminner också om Mortons (2016:7–9) ”mörka ekologi”, en begynnande ekologisk medvetenhet som han menar drabbar ”civiliserade” folk just nu. Den kännetecknas av kuslighet (”uncanny”), eller ”das Unheimliche”, ett begrepp han lånat från Freud. Det har att göra med insikten om att vi själva är skyldiga till de katastrofala upptäckter som nu görs, att vi är både förövare och offer, och att konfronteras med denna situation upplevs som en kuslig vändning. Denna medvetenhet framkallar en mångfald känslor, tankar och stämningar – osäkerhet, tvekan, skräck, skam, fulhet, ironi, komedi och möjligen en förlösande glädje, menar Morton (2016).

Det metaforiska fettmonstret ifrågasätter och problematiserar rådande tankesätt och förebådar kris genom sin förmåga att undvika kategorisering (jfr Cohen 1996b:6). Enligt Gilmore (2009:189) kan monstret få oss att vakna upp genom att uppmana oss att konfrontera djup skräck. Det hjälper oss att tänka och bidrar till att vår föreställningsförmåga och fantasi utvecklas när vi handskas med livets utmaningar. Monster är dock inte alltid förskräckande och

terroriserande. Genom epitetet monster kan fettklumpen också förlöjligas och göras mindre skrämmande, alla vet att det inte finns några riktiga monster. Speciellt på engelska (men även svenska) kan ordet monster även fungera som adjektiv för att beteckna inte bara något hemskt och farligt, utan också något mycket stort och i överförd bemärkelse enastående fantastiskt (OED). Kulturteoretiskt har monster även använts som ett sätt att sätta fokus på det heterogena och komplexa av forskare som John Law (1991) och Donna Haraway (1992).

När museibesökare twittrar om sina möten med fettbergsresterna är det varierande känslor som träder fram. Här finns stoltheten över London och det London representerar, även om det är på ett dråpligt och många gånger ironiskt sätt: ”I’ve never felt more like a Londoner than being a multigenerational queue of people waiting to get a look at the hideous #fatberg”. Att fettberget finns på stadsmuseet gör att det lyfts upp ännu mera som en del av staden och dess historia. En besökare skriver om ”unique artefacts from modern London history like the fatberg” och en annan jämför en 40 000 år gammal staty från British Museum med fettberget: ”You can’t beat London for heritage and culture”. Också det viktorianska London som framhävs genom kloakernas infrastruktur får sin del av berömmelsen genom att det nya monstret jämförs med Jack Uppskäraren, seriemördaren som satte Whitechapel på kartan i slutet av 1800-talet: ”Forget #jacktheripper this is the monster currently stalking Whitechapel #fatberg #london #creepy #scary #yuck”.

Allvar är kanske inte det mest framträdande i dessa twittrar, men den eftertänksamhet som museet hoppas framkalla syns i personliga reflektioner ”it made me think more about #waste”, även om den vanligaste reaktionen verkar vara förakt för ”de andra”, de som faktiskt är såna som orsakar fettberg: ”An actual display of how disgusting ,wreckless & wasteful some people are #Fatberg”. Äckel är enligt Sara Ahmed (2004) ”klibbigt” – det klibbar sig fast vid det som det kommer i kontakt med. Det kan leda till olika sätt att distansera sig och samtidigt påföra det på andra, som i uttalandet ovan. När de

som är skyldiga till något som anses äckligt har identifieras, blir de också äckliga.

Att se den avhuggna, torkade, inkapslade och slutligen asteroidliknande klumpen, kan också frammana tankar som mer har att göra med faror och mindre med äckel. Det kan få en att till slut undra vad kampen handlade om, på de platser där fett extraherats och de platser som får ta emot det feta överflödet och kämpa sig fria från detsamma. De medieberättelser vi tagit del av kan få det att verka som om fett har sitt ursprung i människors hem, vilket är fallet så länge fett enbart betraktas som avfall – en notoriskt metamorf kategori. Fettet knyts starkt till kropp, hälsa och ätande samt dåliga vanor i fetthantering och bristande miljöansvar, vilket producerar fettberg. De platser och sammanhang där fett verkligen produceras och extraheras är frånvarande. Vi lever i ett överflöd av fett, som vi tar för givet och ägnar mycket möda åt att bekämpa. Samtidigt avverkas Indonesiens regnskogar för att bereda plats för allt större produktion av palmolja (Rundgren 2016) – den typ av fett som berget till största delen bestod av.

När fettberget tas tillvara för att driva de röda Londonbussarna räknar man med att biodieseln gör ett mindre klimatavtryck än motsvarande mängd fossilt bränsle. Skinkfettet i den finska insamlingen som nämndes inledningsvis resulterade i biobränsle som skulle räcka 14 varv runt jorden (Kinkkutemppu). Men det är svårt att räkna ut vad framställningen av biobränsle egentligen kräver i energitillgång, eftersom man omöjligt kan veta hur mycket energi som gick åt i den ursprungliga processen, innan fett blev avfall eller hamnade i avloppet. Fett uppstår inte i kök, även om våra praktiker av att avskilja fett från annat kan få det att verka så. Fett, liksom vatten, ingår i allt organiskt liv som en nödvändighet. Det torkade, musealiserade fettberget kan också bli en kuslig påminnelse om hur en värld utan fett kunde se ut: som en asteroid. Så kunde en historia om upptäckter och våldsamma möten på liv och död vändas, skifta, växla och kanske bli till något annat – men vad kan vi inte veta.

Noter

1 ”Who you gonna call? Ghostbusters!” är en del av ledmotivet i den första Ghostbusters-filmen (1984).

2 Den här typen av föremål och utställningar är i sig ingenting ovanligt eller nytt. Idag förutsätts museer ofta lyfta upp samtida fenomen och engagera publiken interaktivt (se ex. Witcomb 2003).

Käll- och litteraturföretckning

Film

The Blob 1958. Irwing Yeaworth, Paramount Pictures.

The Blob 1988. Chuck Russel, TriStar Pictures.

Ghostbusters 1984. Ivan Reitman, Columbia Pictures.

Ghostbusters II 1989. Ivan Reitman, Columbia Pictures.

Ghostbusters 2016. Paul Feig, Columbia Pictures.

Dagstidningar och övrig massmedia

Adam, Karla 2018. A nasty ‘fatberg,’ a lump of grease, wet wipes and condoms, is now being displayed at the Museum of London.

The Washington Post 9.2.2018. www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/02/09/gross-but-strangely-compelling-chunks-of-londons-fatberg-go-on-display/?noredirect=on&utm_term=.5165c464579b [26.3.2018]

Adams, Tim 2018. London’s fatberg on show: ‘We thought of pickling it’.

The Guardian 4.2.2018. www.theguardian.com/culture/2018/feb/04/fatberg-museum-london-display-pickling-age-waste [23.3.2018]

Coates, Ashley 2017. The fat-powered buses that are coming to a street near you. *Independent* 16.8.2017. www.independent.co.uk/news/long-reads/fat-powered-buses-are-coming-to-a-street-near-you-a7882171.html [27.3.2018]

Craw, Victoria 2018. ‘Monster’ fatberg found under London goes on display in museum. *news.com.au* 9.2.2018. www.news.com.au/technology/science/human-body/monster-fatberg-found-under-london-goes-on-display-in-museum/news-story/5efa28d97b7ff2ade6c3065a77304733 [13.8.2018]

- Debczak, Michele 2018. How a London museum is preserving a chunk of the 143-ton Whitechapel fatberg. *Mentalfloss* 8.2.2018. mentalfloss.com/article/530490/how-london-museum-preserving-chunk-143-ton-whitechapel-fatberg [13.8.2018]
- Fatberg lurks 2017. 'Fatberg' lurks in London sewers. *Paintsquare* 15.9.2017. www.paintsquare.com/news/?fuseaction=view&id=17337 [13.8.2018]
- Frangoul, Anmar 2017. A 'monster' 250 meter long fatberg is going to be turned into thousands of liters of biodiesel. *CNBC* 19.9.2017. www.cnbc.com/2017/09/19/a-monster-250-meter-long-fatberg-is-going-to-be-turned-into-thousands-of-litres-of-biodiesel.html [13.8.2018]
- Gigantiskt 2017. Gigantiskt fettberg blockerar Londons avlopp. *TV4 Nyheterna* 12.9.2017. www.tv4.se/nyheterna/klipp/gigantiskt-fettberg-blockerar-londons-avlopp-3934268 [13.8.2018]
- Harding, Nick 2018. Seeping sulphur and hatching flies: the filthy secrets lurking inside the 130-ton Whitechapel fatberg. *The Telegraph* 6.2.2018. www.telegraph.co.uk/men/the-filter/seeping-sulphur-hatching-flies-filthy-secrets-lurking-inside/ [27.3.2018]
- Hester, Jessica Leigh 2018. How a museum cares for a giant chunk of dried-out fat. A conservator shares the nitty-gritty details about taking a fatberg from the sewer to an exhibition. *Atlas Obscura* February 16, 2018. www.atlasobscura.com/articles/london-fatberg-museum-exhibition-conservation [20.3.2018]
- Hurst, Phoebe 2017. London restaurants have created a 'monster fatberg' under the city. *Munchies* 11.10.2017. munchies.vice.com/en_uk/article/evp35z/london-restaurants-have-created-a-monster-fatberg-under-the-city [27.3.2018]
- ITV report. *Giant 'fatberg' the height of a bus and made of real lard appears in central London*. 16.1.2018. www.itv.com/news/london/2018-01-16/giant-fatberg-the-height-of-an-bus-and-made-of-real-lard-appears-in-central-london/ [27.3.2018]
- Johnston, Chris 2017. Fatbergs: 90% of London restaurants are contributing to problem. *The Guardian* 11.10.2017. www.theguardian.com/environment/2017/oct/11/fatbergs-london-restaurants-oil-food-grease-traps [26.3.2018]
- Kampen 2017. Kampen mot fettproppen. *Aftonbladet*. www.aftonbladet.se/nyheter/a/gXE61/kampen-mot-fettproppen/promo [13.8.2018]

- Kinkkutemppu. www.kinkkutemppu.fi/ [23.3.2018]
- Kirby, Dean 2018. The Whitechapel Monster ‘celebrity’ fatberg goes on show at the Museum of London. *iNews* 9.2.2018. inews.co.uk/news/environment/whitechapel-monster-celebrity-fatberg-goes-show-museum-london/ [13.8.2018]
- Knight, Sam 2018. A fatberg’s journey from the sewer to the Museum of London. *The New Yorker* 9.2.2018. www.newyorker.com/culture/culture-desk/londons-favorite-new-fatberg [15.8.2018]
- Löv-Aldén, Mikaela 2017. Kör tre kilometer på din julsinka och hjälp en behövande familj. *Svenska Yle* 24.12.2017. svenska.yle.fi/artikel/2017/12/24/kor-tre-kilometer-pa-din-julsinka-och-hjalp-en-behovande-familj [23.3.2018]
- Mann, Sebastian 2017. ‘Biggest ever’ fatberg to be made into 10,000 litres of fuel. *Evening Standard* 18.9.2018 /www.standard.co.uk/news/london/biggest-ever-fatberg-to-be-made-into-10000-litres-of-fuel-a3637511.html [27.3.2018]
- Monster 2017. ‘Monster’ fatberg found blocking east London sewer. *BBC News* 12.9.2017. www.bbc.com/news/uk-england-london-41238272 [27.3.2018]
- Moore-Bridger, Benedict 2017. ‘Biggest ever’ fatberg weighing whopping 130 tonnes found in east London sewer. *Evening Standard* 12.9.2017. www.standard.co.uk/news/london/biggest-ever-fatberg-weighing-whopping-130-tonnes-found-in-east-london-sewer-a3632476.html [13.8.2018]
- Morley, Nicole 2017. Biggest ever fatberg 250 metres long weighing 130 tonnes discovered under London. *Metro* 12.9.2017. metro.co.uk/2017/09/12/biggest-ever-fatberg-250-metres-long-weighing-130-tonnes-discovered-under-london-6921215/ [13.8.2018]
- Neste 2017. Skinktricket gav 10 000 liter förnybar diesel. *Neste*. Pressmeddelande 2.2.2017. www.neste.com/se/sv/skinktricket-gav-10-000-liter-f%C3%B6rnybar-diesel-0 [23.3.2017]
- Osborne, Samuel 2017. ‘Monster fatberg’ weighing more than 10 double deckers found clogging east London sewer. *Independent* 12.9.2017 www.independent.co.uk/news/uk/home-news/fatberg-east-london-sewer-10-double-decker-buses-kingston-monster-fat-whitechapel-thames-water-a7943036.html [27.3.2017]

- O'Shea, Gary 2017. LARD HELP US Gigantic fatberg that is longer than Tower Bridge and weighs the same as 11 buses is blocking London sewers — and contains nappies, condoms and wet wipes. *The Sun* 13.9.2017. <https://www.thesun.co.uk/news/4450275/fatberg-tower-bridge-london-pictures/> [13.8.2018]
- O'Sullivan, Feargus 2017. London's sewers are clogged with massive globs of fat. Here's why it's hard to get rid of them. *CityLab* 14.9.2017. www.citylab.com/environment/2017/09/why-theres-no-easy-solution-to-fatbergs/539817/ [13.8.2018]
- Press Association 2016. Christmas dinner fatbergs raise flood risk, say water companies. *The Guardian* 12.12.2016. [15.8.2018]
- Schultz, Colin 2013. A 16-ton ball of lard was just found in a London sewer. *Smithsonian* 6.8.2013. www.smithsonianmag.com/smart-news/a-16-ton-ball-of-lard-was-just-found-in-a-london-sewer-24052831/#LS2k45jSxQWQHDFx.99 [17.8.2018]
- Sparkes, Vyki 2018. Fatberg! Exhibiting the 'Monster of Whitechapel'. *Museum of London* 6.2.2018. www.museumoflondon.org.uk/discover/exhibiting-fatberg-monster-whitechapel [27.3.2018]
- Taylor, Matthew 2017. 'Total monster': fatberg blocks London sewage system. *The Guardian* 12.9.2017. www.theguardian.com/environment/2017/sep/12/total-monster-concrete-fatberg-blocks-london-sewage-system [26.3.2018]
- Technavio 2017. *Top 3 trends impacting the global wet tissue and wipe market*. 3.10.2017. www.businesswire.com/news/home/20171003006178/en/Top-3-Trends-Impacting-Global-Wet-Tissue [26.3.2018]
- Telegraph Reporters 2017. Lard have mercy! Titanic 'fatberg' the length of two Wembley pitches found lurking in London sewer. *The Telegraph* 12.9.2017. www.telegraph.co.uk/news/2017/09/12/lard-have-mercy-titanic-fatberg-length-two-wembley-pitches-found/ [13.8.2018]
- Thames Water. Our business. *Thames Water*. corporate.thameswater.co.uk/About-us/Our-business [26.3.2018]
- TT 2018. Fettmonster möter världen på museum. *Sydsvenskan* 5.2.2018. www.sydsvenskan.se/2018-02-05/fettmonster-moter-varlden-pa-museum [27.3.2018]
- Whitechapel 2017. Whitechapel Road: Thames Water wins battle but fatberg war continues. Thames Water Media release 3.11.2017.

corporate.thameswater.co.uk/Media/News-releases/Whitechapel-Road-Thames-Water-wins-battle-but-fatberg-war-continues [27.3.2018]

Wires 2017. Fatberg ‘as heavy as 11 double-decker buses’ found in London sewer. *ABC News* 14.9.2017. www.abc.net.au/news/2017-09-13/a-total-monster-fatberg-clogging-london-sewer/8933254 [13.8.2018]

Litteratur

- Ahmed, Sara 2004. *The cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh UP.
- Asplund Ingemark, Camilla & Ingemark, Dominic 2004. *Sagor och svartkonst under antiken*. Lund: Historiska media.
- Berlant, Lauren 2011. *Cruel optimism*. Durham: Duke UP.
- Brunvand, Jan Harold 1981. *The vanishing hitchhiker: American urban legends and their meanings*. New York: Norton.
- Campbell, Joseph 1968 [1948]. *The hero with a thousand faces*. Princeton, N.J.: Princeton UP.
- Cohen, Jeffrey Jerome 1996a. Preface: In a time of monsters. *Monster theory: reading culture*. Ed. Cohen, J. J. Minneapolis: University of Minnesota Press. vii–xiii.
- Cohen, Jeffrey Jerome 1996b. Monster culture (seven theses). *Monster theory: reading culture*. Ed. Cohen, J. J. Minneapolis: University of Minnesota Press. 3–25.
- Douglas, Mary 2006. *Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*. London: Routledge & K Paul.
- Gilmore, David D. 2009. *Monsters: Evil beings, mythical beasts, and all manner of imaginary terrors*. University of Pennsylvania Press.
- Graham, Mark 2005. Chaos. *Fat: the anthropology of an obsession*. Ed. Kulick, D. & Meneley, A. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin. 169–184.
- Gross, Joan 2005. Phat. *Fat: the anthropology of an obsession*. Ed. Kulick, D. & Meneley, A. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin. 63–76.
- Haraway, Donna 1992. The promises of monsters: a regenerative politics for inappropriate/d others. *Cultural studies*. 295–338.

- Hawkins, Gay 2002. Down the drain: Shit and the politics of disturbance. *Culture and waste: the creation and destruction of value*. Ed. Hawkins, G. & Muecke, S. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield. 51–63.
- Hird, Myra J. 2012. Knowing waste: Towards an inhuman epistemology. *Social Epistemology* 26 (3–4): 453–469.
- Johnston-Robledo, Ingrid & Stubbs, Margret L. 2013. Positioning periods: Menstruation in social context: An introduction to a special issue. *Sex Roles. A Journal of Research* 68:9–18.
- Klintberg, Bengt af 1988 [1986]. *Råttan i pizzan: folksågner i vår tid*. Stockholm: Norstedt.
- Kristeva, Julia 1982. *Powers of horror: An essay on abjection*. New York: Columbia UP.
- Kulick, Don & Meneley 2005. Introduction. *Fat: the anthropology of an obsession*. Ed. Kulick, D. & Meneley, A. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin.
- Law, John 1991. Introduction: monsters, machines and sociotechnical relations. *A sociology of monsters: essays on power, technology and domination*. Ed. Law, J. London: Routledge.
- Meneley, Anne 2005. Oil. *Fat: the anthropology of an obsession*. Ed. Kulick, D. & Meneley, A. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin. 29–44.
- Mol, Annemarie & Law, John 2002. Complexities: An introduction. *Complexities: social studies of knowledge practices*. Ed. Mol, A. & Law, J. Durham: Duke UP. 1–22.
- Morton, Timothy 2016. *Dark ecology. For a logic of future coexistence*. New York: Columbia UP.
- Nilsson, Fredrik 2007. Kan man vara kry fast man är ”normal”? – en diskussion om övervikt och klass. *ETN:KRY*. Red. Hansson, K., Ideland, M., & Nilsson, F. (ETN: etnologisk skriftserie; Vol. 3). Lunds universitet. Etnologiska institutionen. 23–36.
- OED. Monster. *Oxford English Dictionary*. www.oed.com/view/Entry/121738?rskey=xyJ04b&rinneesult=1&isAdvanced=false#eid
- Rundgren, Gunnar 2016. *Den stora ätstörningen – maten, makten, miljön*. Ordfront.
- Sandberg, Helena 2004. *Medier & fetma: en analys av vikt*. Department of Sociology, Lund University. lup.lub.lu.se/search/ws/files/4422421/632926.pdf

- Shildrick, Margrit 1996. ”Posthumanism and the monstrous body”. *Body & Society* vol. 2.
- Stattin, Jochum 1996. Hobbyentusiaster och folkhemsbyggare. Om samlandets och hobbybyggandets kreativitet och estetik. *Tycke och smak: sju etnologer om estetik*. Red. Valeri, R., Berglin, E. & Nordström, I. Stockholm: Carlsson. 75–100.
- Stewart, Kathleen 2007. *Ordinary affects*. Durham, NC: Duke UP.
- Sörlin, Sverker 2017. *Antropocen – En essä om människans tidsålder*. Stockholm: Weyler.
- Þórsson, Bergsveinn 2018. When matter becomes a monster: Examining anthropocenic objects in museums. *Museological Review* 22. 44–53.
- Wadenström, Ralf 2004. Medierna och verkligheten. *Finsk tidskrift* 8.
- White, David 1991. *The myth of the dog-man*. Chicago: University of Chicago.
- Willson, Margaret 2005. Indulgence. *Fat: the anthropology of an obsession*. Ed. Kulick, D. & Meneley, A. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin. 153–168.
- Witcomb, Andrea 2003. *Re-imagining the museum: beyond the mausoleum*. London: Routledge.
- Åkesson, Lynn 2006. Wasting. *Off the edge: experiments in cultural analysis*. Ed. Löfgren, O. & Wilk, R. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. 39–46.
- Åkesson, Lynn 2008. Det värdelösa värdet och sopornas ordning. *Hållbara värden*. Red. Cronqvist, M. & Berg, A. Göteborg, Stockholm: Makadam. 137–154.

